

Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка (Україна)
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)
Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Україна)
Лабораторія загальної психології та історії
психології ім. В. А. Роменця (Україна)
Лабораторія кафедри психології та соціальної роботи «Генеza цілісності
особистості» ІЦДУ імені Володимира Винниченка (Україна)
College International de Thérapies par Activation de la Conscience (Франція)
Jauno psihologiju centrs (Латвія)

ЗБІРНИК ТЕЗ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
(з міжнародною участю)**

«ЦІЛІСНИЙ ПІДХІД У ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»

24 лютого 2023 року

Кропивницький – 2023

УДК 159.923 (082)

Ц 60

Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика

Матеріали III Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (24 лютого 2023 року): Збірник тез / За заг.ред. докт. психол. наук, проф. Клочек Л.В., докт. психол. наук, проф. Гейко Є.В. – Кропивницький: ЦДУ, 2023. – 208 с.

У збірці представлені тези доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної онлайн конференції «Цілісний підхід у психології та соціальній роботі: теорія та практика». Висвітлюються актуальні проблеми теорії, методики та практики психології й соціальної роботи в сучасному суспільстві.

Редакційна колегія:

Клочек Лілія Валентинівна, докторка психологічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький, Україна)

Гейко Євгенія Вікторівна, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький, Україна)

Турбан Вікторія Вікторівна, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка лабораторії загальної психології та історії психології ім. В. А. Роменця, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України (м. Київ, Україна)

Парсуляк Оксана Григорівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри психології розвитку Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, (м. Кропивницький, Україна)

Стрілець-Бабенко Олена Володимирівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри психології та соціальної роботи, завідувачка аспірантури та докторантури Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, (м. Кропивницький, Україна)

Галушко Любов Ярославівна, кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри психології та соціальної роботи Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький, Україна)

Всі тези представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність матеріалів автори безпосередньо несуть відповідальність.

© Редакційна колегія, 2023

© Автори тез, 2023

© ЦДУ, 2023

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Яценко Т. ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ В ЇЇ ЦІЛІСНОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	7
Кононенко О. ДИВЕРСИФІКАЦІЙНИЙ ПІДХІД ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ЯК УМОВА ЦІЛІСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	15
Гейко Є. ГЕНЕЗА І ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ПОЛІСИСТЕМНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	18
Рацул О. ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СОЦІАЛЬНА ЯКІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	22
Католик Г. ЕКЗИСТЕНЦІЯ СТРАХУ ЖИТТЯ І СМЕРТІ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....	25
Ігнатович О. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ВІДНОВЛЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ	29
Грінвальд С. ПРОБЛЕМА ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ РЕАСИМ'ЛЯЦІ ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕТНІЧНОГО САМОСВІДОМЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ	33
Саляев М. СТРАТЕГІЧНІ ПИТАННЯ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВИМ ТА ЦИВІЛЬНИМ ОСОБАМ В УКРАЇНІ	35

СЕКЦІЯ 1

Котлова Л., Котловий С. ЦІЛІСНІСТЬ І ЗАХИЩЕНІСТЬ ЯК ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ	39
Катеринич А. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	41
Неграш О. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПРОКРАСТИНАЦІЇ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ	43
Степаненко Н. ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВІЙНИ	46
Сухенко П. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ КОМПЛАСИТНОСТІ.....	49
Швець О. ЕКОФАСИЛІТАТИВНІ КООРДИНАТИ ЦІЛІСНОСТІ: ОСОБИСТІСТЬ, ЧАС, СЕРЕДОВИЩЕ.....	53
Богачевська А. ДУХОВНІСТЬ ЯК ВАГОМА ПЕРЕДУМОВА ПОДОЛАННЯ ПТСР ОСОБИСТОСТІ.....	55

СЕКЦІЯ 2

Лапченко І. РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАБУТТІ ОСОБИСТІСЬОЮ ЦІЛІСНОСТІ	59
Дзюбинська М. БІОПСИХОСОЦІАЛЬНА МОДЕЛЬ – КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ВНУТРІШНЬОЇ КАРТИНИ ЗДОРОВ'Я.....	61
Срібна О. ОБРАЗ ЩАСЛИВОЇ ЛЮДИНИ З ПОЗИЦІЇ ЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	62
Тесленко І. ПОЛІТКУЛЬТУРНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	66
Мельничук С. ВПЕВНЕНІСТЬ В СОБІ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ У ВНЗ	71

Григор'єва Т. ВПЛИВ НЕГАТИВНИХ ЯВИЩ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ..... 73

СЕКЦІЯ 3

Клочек Л. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ВИКЛАДАЧА 76

Мельничук І. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ
ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 78

Кононова М. ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОГО
САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ 80

Свтушенко І., Амурова Я., Бульченко Д., Ткаченко К., Кохановська І. ПРОБЛЕМА
ГАРМОНІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІСНОЇ ЦІННОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ПСИХОЛОГА 84

Міненко О. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ У ГАЛУЗІ
УПРАВЛІНСЬКОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ..... 88

Ржевська-Штефан З. ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ..... 90

Калашникова Л. ПРОСОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ. 92

Єріна В. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГА ПІД ЧАС
НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 95

Паркулаб О., Рибак І. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА..... 98

Матвеев Д. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ)
..... 101

Радул С. MODERN EUROPEAN APPROACHES TO
PILOT PSYCHOLOGICAL ASSESSMENT..... 104

Зікєєв Д. ОСОБЛИВОСТІ МЕТАКОМУНІКАЦІЇ МЕНЕДЖЕРА В
МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛЬНІЙ БІЗНЕС КОМПАНІЇ..... 106

Гусак О. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТРЕНЕРА В РІЗНИХ ФОРМАХ ВЛАСНОСТІ 110

Черкас О. ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ, НЕОБХІДНИХ
ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ 113

Жукова А., Микитенко Н., Шемедюк І. ПРОФЕСІЙНА САМООЦІНКА ПСИХОЛОГА ЯК
ЗАПОРУКА УСПІШНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ. 119

СЕКЦІЯ 4

Поклад І. ВПЛИВ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ ПОДІЙ НА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ОСНОВИ
БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ 122

Гельбак А. ВПЛИВ ПСИХОТРАВМУЮЧИХ ФАКТОРІВ НА ЦІЛІСНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО 125

Дметерко Н. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ,
ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ 128

Назарук Н. СИНДРОМ ВІДКЛАДЕНОГО ЖИТТЯ У ПСИХОЛОГІЧНИХ КООРДИНАТАХ ОСОБИСТОСТІ.....	130
Терещук А. ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА НАШІ УКРАЇНИ.....	132
Радул І. ЕГОЦЕНТРИЗМ В УМОВАХ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ...	134
Каряка І., Доценко Л. ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	136
Гранде К. АСЕРТИВНА ПОВЕДІНКА ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ПІДЛІТКОВОЇ КРИЗИ..	140
Ніколаєв Л., Гранде К., Гридзук Н. ПРОФІЛАКТИЧНА ПРОГРАМА «МОЗАІКА ІДЕЙ» З УЧНЯМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	143
Щирук І. НЕЙРОНАУКОВИЙ ПІДХІД ДО ВИСВІТЛЕННЯ ПРИРОДИ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ ОСОБИСТОСТІ: БІОХІМІЧНА ДИСРЕГУЛЯЦІЯ Й ДИСОЦІАЦІЯ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ.....	146
Шаумян О., Чучуал О. НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКОЮ В СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	149
Солодчук С. РОЛЬ СІМ'Ї У РОЗВИТКУ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ДИТИНИ.....	152
Розумовська Т. СЕКСУАЛЬНІ ДЕВІАЦІЇ ЯК ПОКАЗНИК ПСЕВДОЦІЛІСНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....	154
Пундев В. ІНДИВІДНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ МЕЖОВОГО РОЗЛАДУ ОСОБИСТОСТІ	157
Донцова І. РОЗЛАДИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВПЛИВУ ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ.....	160
СЕКЦІЯ 5	
Короход Я., Лазор К., Лісовенко А. ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНІК У РОБОТІ З ПТСР В УМОВАХ ВІЙНИ У ДІТЕЙ.....	164
Мамчур І. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ВПУТРИШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ.....	166
Опанасюк І. МЕТОДИ АРТ-ТЕРАПІЇ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН.....	169
Галушко Л. ОПРЕДМЕТНЕННЯ ПСИХІКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЦІЛІСНОСТІ ЇЇ ПІЗНАННЯ	171
Верняк О. ДИНАМІКА ЗМІН СОЦІАЛЬНИХ І ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ВПО.....	173
Кожевник К. ПРОФІЛАКТИКА СТРЕСУ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	176
СЕКЦІЯ 6	
Yaroshenko A., Semigina T. GENDER EDUCATION IN SOCIAL WORK: HOW IT MIGHT BE ENHANCED IN UKRAINE?	180
Pavlo Lushyn, Sci.Dr. TRAUMATIC EVENTS AS A FACTOR IN MAINTAINING DYNAMIC INTEGRITY OF A PERSON.....	182
Паскаль О. ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	184

рівень структурного компоненту життєстійкості – виклик, й, водночас, мають низький рівень контролю й залученості, проявляють схильність до отримання якомога більшої кількості нових вражень, проте йдеться не про відкритість до нового на шляху саморозвитку, а скоріше про авантюризм та схильність до ризикованих вчинків та діяльності, де є азарт та адреналін (Предко, 2022).

Висновки. Таким чином, виявлені особливості життєстійкості першокурсників дають можливість більш обґрунтованого підходу до визначення психологічного супроводу їх адаптації у вищому навчальному закладі в екстремальних умовах. Особливої уваги потребує група студентів з низьким рівнем життєстійкості і вираженим компонентом "готовність до ризику".

Література:

1. Предко В. Психологічний аналіз статевих відмінностей у прояві життєстійкості підлітків в процесі освітньої соціалізації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2022. Випуск 17 (62). С.84-95 [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.17\(62\).08](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2022.17(62).08)

2. Титаренко Т.М., Ларіна Т.О. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність і безпека: навч. посіб. К:Марич, 2009. 76 с.

3. Чиханцова, О.А. Життєстійкість та її зв'язок з цінностями особистості. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені І.С. Костюка НАПН України за наук. ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої*. 2018. Випуск 42. С.211-232. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2018-42.211-231>

4. Maddi, S. Hardiness: The courage to grow from stresses. *The Journal of Positive Psychology*. 2006.1(3), p.160–168. <https://doi.org/10.1080/17439760600619609>

Калашникова Людмила

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимира Винниченка

старший викладач кафедри психології та соціальної роботи

ПРОСОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА У КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ.

Постановка проблеми. Однією із ознак сьогодення Української держави, яка виборює свою цілісність, незалежність та національну самоідентичність, є мужність та незламність українського народу.

В умовах війни зростають вимоги до підготовки майбутніх психологів, професійна діяльність яких спрямована на здійснення психологічної підтримки тих клієнтів, які стали свідками жахливих подій на окупованих територіях, втратили рідних та друзів, були вимушені покинути свої домівки. Потребують психологічної допомоги й ті українці, які переживають стрес, страх, тривогу, відчай, невизначеність майбутнього, апатію. Безсумнівно, ефективність

діяльності психологів залежить від їх професійної компетентності, що формується під час освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

Викладення основного матеріалу. Узагальнюючи наукові доробки І.Д. Беха, С.Д. Максименка, В.Г. Панка, Н.В. Челелевої, Т.С. Яценко та інших українських вчених, можна констатувати, що цілеспрямоване становлення професійної компетентності майбутніх фахівців, які будуть здійснювати свою діяльність у системі «людина-людина», виступає основною умовою їх успішного професійного становлення.

Аналіз наукової літератури засвідчує, що професійна компетентність психологів трактується науковцями як інтегрована система, елементами якої є досвід, здібності та якості фахівця, що здатні вплинути на результат його професійної діяльності. Подібну позицію підтримують Ю.В. Варданян, М.І. Лук'янов, А.К. Маркова, Р.В. Овчарова, Н.В. Челелева та інші.

Під професійною компетентністю майбутніх психологів Т.Г. Здоровець розуміє складне психологічне утворення, що забезпечує успішність професійної діяльності й включає в себе систему діяльно-рольових (знання, вміння, навички) та особистісних (професійно важливі якості) характеристик фахівця [3, 155]. В.М. Карандашев, складаючи професійної компетентності психолога розглядає: 1) глибокі та системні знання з навчальних дисциплін психологічного циклу та інших наук, що лежать в основі формування світогляду особистості; 2) сформовані професійні уміння, серед яких ключове значення мають уміння досконало користуватися психологічним інструментарієм, прийомами та технологіями професійної діяльності; 3) сформовані професійні навички; 4) професійно важливі якості особистості, серед яких виокремлюються творчість та креативність, активний пошук нових ідей та інноваційних технологій, ініціативність та комунікабельність [4].

Результати досліджень О.Ю. Заславської, І.О. Зимньої, Л.О. Колбасової, А.В. Хуторського, Т.С. Яценко засвідчили, що становлення професійної компетентності майбутніх психологів відбувається під час їх професійної підготовки, коли студенти не тільки усвідомлюють та узагальнюють систему знань, але й знайомляться з майбутньою професією та здобувають перший досвід реалізації професійних функцій. Йдеться про входження студентів у професію та вироблення емоційно-ціннісного ставлення до неї. О.С. Ірба розглядає компетентність як бажаний кінцевий результат професійної соціалізації студента. Крім того, становлення професійної компетентності виступає запорукою конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Не розходяться погляди дослідників і з приводу того, що процес становлення професійної компетентності майбутніх психологів можна зрозуміти лише беручи до уваги специфіку їх професії. Г.О. Балл, І.Д. Бех, С.Д. Максименко, А.К. Маркова, Т.С. Яценко та інші науковці наголошують на гуманістичній спрямованості професії психолога. Дійсно, як засвідчує практика, успішна реалізація психологічної допомоги передбачає не тільки володіння фахівцем професійно важливими знаннями та практичними навичками з надання психологічної підтримки тим, хто постраждав від жахів війни, але й особистісну психологічну готовність реалізовувати професійні функції. Крім того

актуального значення набуває демонстрація психологом ціннісного ставлення до клієнта, яке розглядається вченими як система морально-психологічних рис та якостей особистості фахівця, в основі яких покладено спрямованість на клієнта та ставлення до нього як до вищої цінності.

У вітчизняній психології ціннісна система як критерій особистісного виміру ґрунтовно вивчена І.Д. Бехом, який вказував, що ціннісне ставлення до іншої людини передбачає «по-перше, ... прагнення та здатність індивіда співпереживати радість та горе іншої людини; по-друге, бажання її зрозуміти; по-третє, всіляке сприяння досягненню нею морально значущих цілей у повсякденній діяльності» [1, 17].

У теоретичних концепціях Б.Г. Ананьєва, С.Д. Максименка, О.М. Ткаченко, Т.С. Яценко обґрунтовано існування наступних рівнів взаємодії психолога з клієнтом: рівень психосоматичного здоров'я, суб'єкта діяльності; особистісних рис; соціальної поведінки та значеннєвий рівень. Б.С. Братусь в основу класифікації значеннєвих рівнів поведінки поклав критерій ставлення до іншої людини, до оточення та до людства в цілому. За цією класифікацією найвищим рівнем є просоціальний, в основі якого лежить ціннісне ставлення до навколишніх, відповідно до якого інша людина сприймається такою, яка має самоцінність [2].

Багаточисельні емпіричні дослідження засвідчили, що для успішної реалізації професійної діяльності психолога на будь-якому рівні взаємодії особливої значущості набуває просоціальна поведінка, під якою розуміють суспільно корисну поведінку та таку, що приносить користь навколишнім. Саме просоціальна поведінка лежить в основі становлення професійної компетентності майбутніх психологів.

Одним із ефективних способів становлення професійної компетентності та просоціальної поведінки у майбутніх психологів під час професійної підготовки є соціально-психологічний тренінг. Залучення майбутніх психологів до таких тренінгів призводить до позитивних зрушень в їх мотиваційній, пізнавальній, емоційно-вольовій, особистісній та поведінковій сферах. Йдеться про реалізацію потенційно розвивального ефекту, який закладено в соціально-психологічному тренінгу, за рахунок залучення учасників до взаємодії «тут і зараз». Ознаками формування професійної компетентності при цьому є: вміння працювати в команді, готовність до співробітництва, готовність нести відповідальність за наслідки власної діяльності, розвиток комунікативних і організаторських здібностей та інших професійно важливих якостей.

Ознакою успішного формування професійної компетентності під впливом залучення студентів до проведення соціально-психологічних тренінгів є накопичення ними досвіду реалізації себе в ролі тренера тренінгової групи, що відбувається за рахунок розвитку вміння підбирати та проводити тренінгові вправи відповідно до мети тренінгу, вирішувати типові професійні задачі, об'єктивно оцінювати результативність проведеного тренінгу.

Поруч із цим відбувається розвиток здатності до професійної рефлексії, подолання невпевненості в собі та інших особистісних деформацій. Йдеться про психотерапевтичне навантаження соціально-психологічного тренінгу, що

здійснюється через усвідомлення та тимчасове прийняття учасниками тренінгової групи своїх недоліків, пробудження віри у власні сили та можливості, активізацію психологічних механізмів та корекцію поведінкових стратегій. Основними ознаками такої корекції є: демонстрація учасниками тренінгу поваги та ціннісного ставлення один до одного, встановлення атмосфери взаємної довіри, залучення до спільної конструктивної діяльності.

Висновки. Узагальнюючи викладений матеріал, можна констатувати, що професійна компетентність, як інтегральна властивість майбутнього фахівця, передбачає формування просоціальної поведінки, в основі якої лежить ціннісне ставлення до навколишніх. Ефективним способом формування професійної компетентності у майбутніх психологів є залучення їх до соціально-психологічних тренінгів, які виконують розвивальне та психотерапевтичне навантаження.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у двох книгах. К.: Либідь, 2003. Книга 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.; Книга 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. 342 с.

2. Братусь Б. С. Образ человека в гуманитарной, нравственной и христианской психологии. /Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии /под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур. М.: Смысл, 1997. С. 67 – 91.

3. Здоровець Т.Г. Професійна компетентність майбутніх практичних психологів у контексті екологічної психології. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України, м.Київ, 2009, Т.7 Екологічна психологія. Вип. 20, Ч.1. С.154-158.

4. Карандашев В.Н. Психология: введение в профессию. Москва: Смысл, 2000. 288 с.

Єріна Віолетта

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленки
аспірантка спеціальності 053 Психологія,
асистентка кафедри психології*

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Морально-психологічне становлення фахівця в системі вищої освіти може сприяти професійній адаптації молоді до життя в умовах відсутності в суспільстві стабільності у багатьох сферах життєдіяльності, якщо цей процес забезпечує ефективне формування морально-психологічних знань, поглядів, переконань (моральної свідомості) виникнення морально-психологічних мотивів, вмінь, навичок, а також забезпечує прояв і закріплення морально-психологічних якостей.

Під морально-психологічним становленням майбутнього психолога ми розуміємо наявність потреб і орієнтацій на моральні цінності в професійній